

איראן והמערכה בעזה

מאת: ד"ר דורון יצחקוב

מבט מבס"א מס' 2,047, 24 במאי 2021

תקציר: התקשורת האיראנית עסקה בהרחבה במלחמה בעזה ובהשלכותיה ובכלל זה בהצלחת חמאס לייצב עצמו כמגן אל-אקצא ולהטות את הכף לטובתו ביו"ש ובמידה מסוימת בקרב ערביי ישראל. עם זאת, השפעת איראן על מהלך האירועים בכלל ופעולת חמאס בפרט נותרה בשולי הדיון ולא קיבלה את תשומת הלב הראויה.

עם סיום המערכה בעזה עולה הצורך לנתח את הקשרו הרחב של העימות, קרי, התהליך המתהווה בהכוונת איראן לאורך ציר הזמן בדגש על פעולותיה עם סיום סבבי הלחימה. תוצאות המערכה כרוכות בתהליך רב-שלבי שהחל מוקדם יותר ולכן יש לשלב את ההיבט הצבאי בניתוח הקונטקסט הרחב על מנת להבין את תבנית הפעולה הננקטת בעשורים האחרונים על-ידי מקבלי ההחלטות בטהראן.

הצהרותיהם הלוחמניות של ראשי הממסד האיראני נגד עצם קיומה של מדינת ישראל אינן בגדר הבטחות בעלמא ואינן מותירות ספק באשר לתבנית הפעולה האיראנית להחלשת ישראל ולקידום "ציר ההתנגדות" נגדה. סבב הלחימה האחרון חשף בעוצמה את מעורבותה של איראן בשיפור יכולות הלחימה של ארגוני הטרור ואף שפך אור על פעולותיה במישור התודעתי.

המודל האיראני שם לעצמו למטרה להקיף את ישראל במיליציות ובארגוני טרור הפועלים מלבנון, סוריה ועזה (ואף מיו"ש כפי שהצהיר המנהיג העליון ח'אמנהאי) בהכוונת משמרות המהפכה. טבעת חנק זו היא חלק אינטגרלי מהמודוס אופרנדי האיראני ומתבססת על העתקת המודל הלבנוני שיצרה טהראן, קרי חיזבאללה, הנתפס בעיניה כהצלחה. לכן ובאופן כמעט זהה מרכזת איראן מאמץ ליישום פרדיגמה זהה בעזה, באמצעות חמאס והג'האד האסלאמי.

יתרה מכך, יצירת הזיקה בין חמאס לבין ערביי ישראל, כפי שהתגלתה בסבב הלחימה האחרון, מקורה בדירקטיבה איראנית שמכירה היטב את הנזק הפוטנציאלי הנובע מתסיסת מיעוטים החיים במדינה ריבונית. די במבט חטוף על ההיסטוריה האיראנית על מנת להבין את הניסיון המר שנצבר במדינה זו כתוצאה ממאבקן של קבוצות מיעוטים (כורדים, בלוצ'ים, אזרים וערבים) לשוויון והגדרה לאומית. עקב כך, המשטר האיראני מנסה להשתמש בתובנותיו ההיסטוריות להכוונת חמאס גם במישור זה.

המישור הצבאי משמש כתמונת מראה לתמיכה, ההכוונה, וההנחיה המגיעות מטהראן. לא מכבר התגאה מפקד זרוע האוויר והחלל במשמרות המהפכה, אמיר-עלי חאג'יאדה, בכך שהשיפור במערך הרקטי של חמאס, בדגש על יכולות דיוק הטילים,

מקורו במאמץ איראני שבוצע בשנים האחרונות. בנוסף, גם בתחום הלוחמה הימית (שסוכלה בהצלחה על-ידי חיל האוויר וחיל הים) מורגשת היטב ההכוונה האיראנית. דוקטרינה זו מתבססת על לוחמה אסימטרית שפותחה באיראן לאור תוצאות מלחמת איראן-עיראק. הדירקטיבה האיראנית מורגשת במגוון תחומים, החל מלחימה בתת קרקע (פרויקט המטרו) וכלה בתחומי מודיעין וסייבר.

ללא ספק יש הבחנים כעת באיראן את היכולת הגבוהה שהוצגה על-ידי זרועות הביטחון הישראליות, במטרה למצוא פתרונות ומעקפים לעליונותו המבצעית של צה"ל. בין אלה ניתן למנות את מפקד משמרות המהפכה, חוסיין סלאמי; ראש המטה הכללי של הכוחות המזוינים, מוחמד באקרי; מפקד כוח קודס, אסמאעיל קאא'ני ואחרים.

ניתן להניח שתהליך זה מתבצע כבר עתה בצד האיראני כחלק סדור של הפקת לקחים במטרה להכתיב את סדר היום בין ישראל לבין העולם המוסלמי. לשם כך על ישראל לפעול במסגרת המב"ם (המערכה בין המלחמות) על מנת לקטוע את מעגלי התמיכה של איראן ושל שלוחות הפרוקסי הפועלות מטעמה. לפיכך, המסר ההרתעתי של ישראל שבא לביטוי בעוצמה, רמת הדיוק המבצעי, וניתוח שדה הידע, הינו בעל חשיבות עליונה וחייב להיות מופנה גם לשחקנים הפועלים מאחורי הקלעים.

בממד התודעתי מורגשת היטב טביעת האצבע של טהראן. לראיה, השימוש במינוח "ניצחון ההתנגדות הפלסטינית" שמקורו בבית היוצר של הרפובליקה האסלאמית והעובר כחוט השני בהצהרות מנהיגי חמאס. עובדה זו מצביעה על תהליך רב-שלבי המיושם על-ידי ההנהגה בטהראן להחלשת ישראל ואף מעבר לכך.

בהקשר זה מן הראוי להביט על שלל פעולות חמאס במישור התודעתי כהשפעתו הגוברת על ערביי יו"ש, יצירת זיקה לערביי ישראל, ומיתוג הארגון כשומר על ירושלים והמקומות הקדושים לאסלאם. גם בתחום זה ניכרת היטב ההכוונה האיראנית שבאה לביטוי, בין השאר, בהכרזה על "יום ירושלים הבינלאומי" המצוין מדי שנה ביום שישי האחרון של חודש רמדאן ומשמש שופר להפגנת הקו הנוקשה והבלתי מתפשר של טהראן כנגד עצם קיומה של ישראל.

נכון שחמאס שואב השראתו מתנועת האחים המוסלמים במצרים, אולם עובדה זו אינה יכולה לערער את ההשפעה האיראנית על הארגון בעת הנוכחית. די בהצצה להגותו של מכונן המהפכה (ח'ומיני) בראשית דרכו על מנת להבחין בקווי הדמיון בין תפיסת עולמו לזו של חסן אל-בנא וסיד קטב. רק מאוחר יותר, במהלך שהותו בגלות בעיראק, אימץ ח'ומיני את תורת "שלטון חכם ההלכה" השונה מהותית מתפיסת "הג'אהליה החדשה" של האחים המוסלמים.

הקשר הגורדי שהתחזק לאחרונה בין טהראן לבין חמאס, על אף חילוקי הדעות ביניהם, קיבל ביטוי נוסף על רקע המהומות שהתרחשו במזרח ירושלים, עוד בטרם החלה המערכה הצבאית. עם פרוץ המהומות ביקש אסמאעיל הניה את עזרת הרפובליקה האסלאמית בגיוס הקהילה המוסלמית, הערבית והבינלאומית כנגד ישראל ולמען "ההתנגדות הפלסטינית".

עם שוך הקרבות נדרש לפיכך להפנות את תשומת הלב למעורבות האיראנית הגוברת, לא רק במישור הצבאי אלא אף במישור התודעתי. בחינה זו חיונית לתחקור מכלול ההיבטים וניתוח השפעתם על חיזוקו של חמאס ביו"ש ויצירת הזיקה עם ערביי ישראל. יתר על כן, יש לעמוד על מידת השפעתה של איראן בתהליך התחזקות חמאס לאחר המלחמה, ובשלביה השונים של המערכה שבין המלחמות שכן יצירת טבעת חנק המקיפה את ישראל בארגוני טרור הנאמנים לטהראן מהווה סכנה חמורה לביטחון מדינת ישראל.

* ד"ר דורון יצחקוב הוא מומחה להיסטוריה של איראן בעת המודרנית ומשמש כחוקר בכיר במרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים באוניברסיטת בר-אילן.